

УДК 331.214.3:338.43:005.934

М. М. Бабич,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва, Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини Вищого навчального закладу "Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"", м. Миколаїв
Ю. Ю. Загребаленко,
магістрант, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

M. Babych,

PhD, Assistant Professor, Associate Professor of Economics and Business, Nicholas Interregional Institute of Human Development of the Higher educational establishment "Open International University of Human Development" Ukraine"", Mykolayiv
Yu. Zahrebalenko,
Master, Mykolayiv State Agrarian University, Mykolaiv

LABOUR PRODUCTIVITY IN AGRICULTURE AS A FACTOR OF PROVIDING OF FOOD SECURITY

У статті проведено оцінку рівня продуктивності праці з точки зору продовольчого забезпечення населення. Проаналізовано динаміку (за 2010—2015 роки) та встановлено тенденції зміни таких показників: середньооблікова кількість штатних працівників сільського господарства в Миколаївській області; середньомісячна номінальна заробітна плата працівників сільського господарства Миколаївської області (у розрахунку на одного штатного працівника); середньомісячна заробітна плата штатних працівників по містах і районах Миколаївської області за видами економічної діяльності; продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області; виробництво основних видів продукції рослинництва на 1 особу населення в Миколаївській області. В результаті дослідження визначено міру впливу та взаємозв'язок показників продуктивності праці в сільському господарстві та рівня продовольчого забезпечення населення (за індикатором виробництва основних видів продукції рослинництва на одну особу).

The paper assessed the level of productivity in terms of food supply to the population. The dynamics (for 2010—2015) and set trends in the following indicators: average number of full-time agricultural workers in the Nikolayev region; average nominal wages of agricultural workers in Mykolaiv region (in per staff member); average wages of regular workers in the cities and districts of Mykolayiv region by economic activity; productivity in agricultural enterprises Mykolaiv region; Production of major crop production by 1 per capita in the Mykolaiv region. The study determined the extent of influence and relationship parameters of productivity in agriculture and food security of the population (the indicator of major crop production per person).

Ключові слова: продуктивність праці, продовольча безпека, заробітна плата, види продукції, валова продукція, сільськогосподарські підприємства, Миколаївська область.

Key words: productivity, food security, wages, types of products, gross output of agricultural enterprises, Mykolaiv region.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Забезпечення продовольчої безпеки є проблемою світового масштабу, але вирішення її можливе лише з урахуванням регіональних особливостей та специфіки розвитку місцевого населення (соціальний фактор) та сільськогосподарського виробництва (економічний фактор). У свою чергу, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції залежать від продуктивності землі, капіталу та трудових ресурсів. Оскільки трудові ресурси на селі, переважно, складаються з місцевого населення, встановлюється залежність між продуктивністю праці в сільському господарстві та рівнем продовольчого забезпечення селян і з точки зору кількості та якості

виробленої продукції, і з позицій їх купівельної спроможності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні і практичні аспекти проблеми продовольчої безпеки розглядаються у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них: В. Власов [1], Л. Глубіш [2], В. Битов [3], В. Немченко [4], Р. Мудрак [5] та інші.

Значний вклад у вивчення стану та розроблення напрямів підвищення продуктивності праці в сільському господарстві у різний час внесли такі економісти: С. Бабенко [6], О. Васильєва [7], Л. Мармуль [8], О. Польова [9], М. Черкашина [10], Р. Чорна [11], Л. Шелудько [12] та ін.

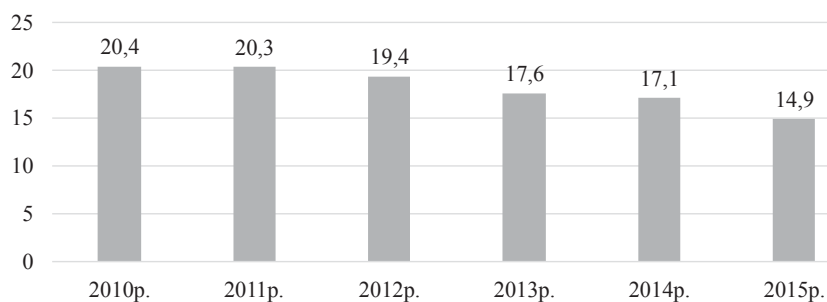

Рис. 1. Середньооблікова кількість штатних працівників сільського господарства в Миколаївській області

Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

Разом з тим, у сучасних умовах вирішення проблеми підвищення продуктивності праці потребує її розгляду в контексті продовольчого забезпечення населення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Аналіз рівня продуктивності праці з точки зору продовольчого забезпечення населення з метою визначення рівня впливу та взаємозв'язку показників.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз рівня продуктивності праці є джерелом для прийняття управлінських рішень з підвищення рентабельності та конкурентоспроможності, технічного і організаційного удосконалення виробництва, управління трудовими ресурсами, визначення цінової політики та інше.

Розрізняють прямі показники продуктивності, коли підраховуються отримані в розрахунку на одиницю витрат праці результати, і зворотні, — вимірюють витрати праці на одиницю продукції. Зворотний показник продуктивності праці найбільш зручний при аналізі, оскільки в цьому випадку можна розмежувати витрати праці за елементами або операціями, продукт ж безпосередньо неподільний. Витрати праці зазвичай виражаються кількістю відпрацьованого часу або середньорічною чисельністю працівників. Подібні розрахунки не враховують зміни в рівні механізації та автоматизації виробництва, якості і складності праці, рівень кваліфікації робочої сили й інтенсивність її використання. У зв'язку з цим оцінка трудових витрат може бути представлена і через інші величини, наприклад, через заробітну плату або кількість витраченої людиною в процесі роботи фізичної та інтелектуальної енергії. Нормування праці задає певний темп і ритм роботи, що визначає ступінь напруженості. Ціна робочої сили за одиницю часу, її

витрачання повинна зростати при збільшенні її витрат в енергетичному вираженні в ту ж одиницю часу. Менша норма виконання завдання при тій же складності робіт коштує дешевше.

Певна похибка обчислень властива і з вимірюванням результатів праці. Як правило, для характеристики результатів трудової діяльності на сільськогосподарських підприємствах визначають вартість створених протягом звітного періоду товарів, наданих і виконаних

у цьому ж періоді послуг та робіт. Така вартість відображається в показнику "валова продукція". Її головним недоліком є повторний розрахунок, коли враховуються витрати як на власні, так і на надані сторонніми організаціями матеріальні ресурси. Крім цього, визначення валової продукції в порівнянних цінах не враховує зміни якості і споживчої вартості продукції. Якщо ж прогнозувати продукцію в натуральному вираженні, то це істотно ускладнить обчислення продуктивності для багатопродуктових виробництв, ігнорує зростання (зниження) фондової матеріаломісткості продукції.

Тому, поряд з валовою продукцією, використовується ще один важливий показник — валовий дохід. До його переваг, крім відсутності повторного рахунку, варто віднести наявність оцінки раціональності застосування ресурсів (враховує матеріалоемність, енергоемність). А негативні властивості цього показника пов'язані з тим, що прийнята в цей час методика його обрахунку передбачає врахування фінансових підсумків за операціями, які не мають безпосереднього стосунку до створеної у звітному періоді вартості. В окремих випадках це може істотно впливати на величину валового доходу. Ці та деякі інші особливості обчислення валового доходу і валової продукції дуже ускладнюють вимірювання рівня продуктивності сільськогосподарської праці.

У сільському господарстві області неухильно продовжується скорочення робочої сили. У 2015 р. середньооблікова кількість штатних працівників на підприємствах цього виду економічної діяльності склала 14,9 тис. осіб (на 13,2% менше ніж у попередньому році) (рис. 1). Їх частка у загальній кількості штатних працівників економіки регіону становила 7,2% (у 2014 р. — 7,8%).

Упродовж минулого року із штату зазначених підприємств звільнено 11,8 тис. осіб, або 79,4% від середньооблікової кількості штатних

працівників, натомість прийнято 11,6 тис. осіб, або 78,2%. Валовий оборот робочої сили (відношення кількості прийнятих і вибулих до середньо-облікової кількості штатних працівників) склав 157,6% і значно перевищив аналогічний показник по економіці області (56,8%), що у першу чергу зумовлено сезонним характером виробництва в аграрному секторі.

У 2015 р. у сільському господарстві спостігалось суттєве скорочення масштабів вимушеної неповної зайнятості. Порівняно з попереднім роком кількість працівників, які перебували у вимушених відпустках без збереження заробітної плати, зменшилась на 90,9% і становила 18 осіб, або 0,1% середньооблікової кількості штатних працівників. Також зменшилась кількість працівників, які з економічних причин були переведені на неповний робочий день (тиждень) — на 47% і склала 1,1 тис. осіб, або 7,5% середньооблікової кількості. Внаслідок цього кожним штатним працівником аграрного сектору торік відпрацьовано 1797 годин (у 2014 р. — 1733 години).

Упродовж останніх років середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників сільського господарства мала стійку тенденцію до зростання і у 2015 р. становила 2795 грн., що на 26,2% більше ніж у 2014 р. та удвічі вище рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу (1378 грн.).

Динаміку середньомісячної номінальної заробітної плати у 2010—2015 рр. характеризують дані, наведені у таблиці 1.

Однак слід зазначити, що середньомісячна номінальна заробітна плата у сільському господарстві області була на 29,9% нижчою ніж по економіці області (3984 грн.) (табл. 2) та на 11% нижчою, ніж у сільському господарстві України (3140 грн.).

Звертає на себе увагу той факт, що у розрізі районів та міст середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників значно коливається: від 7313 грн. у м. Первомайську до 2428 грн. у Єланецькому районі. Звичайно, така ситуація, крім іншого пояснюється спеціалізацією районів та міст, але, з іншого боку, вона

Таблиця 1. Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати працівників сільського господарства Миколаївської області у 2010—2015 рр. (у розрахунку на одного штатного працівника)

Роки	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	У % до попереднього року	У % до середнього рівня, який склався в економіці області
2010	1395	x	65,8
2011	1671	119,8	68,3
2012	1878	112,4	66,5
2013	2064	109,9	66,7
2014	2214	107,3	66,2
2015	2795	126,2	70,1

Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

відображає значні диспропорції, що склались у регіоні. Без реагування в короткостроковій перспективі в таких районах слід очікувати соціальний та демографічний занепад.

Крім того, дані, наведені в таблиці 3, відображають середньомісячну заробітну плату штатних працівників усіх сфер та галузей, яка вища від середньомісячної заробітної плати по сільськогосподарському виробництву на 32—34

Таблиця 2. Кількість, відпрацьований час та середньомісячна заробітна плата штатних працівників по містах і районах Миколаївської області у 2015 році

Адміністративна одиниця	Середньооблікова кількість працівників, осіб	Відпрацьовано в середньому працівником, год	Нараховано в середньому за місяць працівнику			Вартість 1 відпрацьованої години, грн.
			грн.	у % до:		
				середнього рівня по регіону	2014 р.	
Область	207450	1655	3984,33	100,0	119,1	28,89
<i>міста</i>						
Миколаїв	114541	1689	4245,04	106,5	120,2	30,16
Вознесенськ	6589	1646	3262,03	81,9	131,7	23,78
Очаків	1651	1658	3287,18	82,5	122,8	23,79
Первомайськ	8153	1542	2727,25	68,4	123,7	21,22
Южноукраїнськ	11945	1637	7312,62	183,5	108,5	53,61
<i>райони</i>						
Арбузинський	2998	1664	3114,85	78,2	132,2	22,46
Баштанський	4786	1663	2863,04	71,9	118,7	20,66
Березанський	2887	1624	2703,78	67,9	119,5	19,98
Березнегуватський	2105	1517	2462,89	61,8	116,8	19,48
Братський	2307	1554	2689,48	67,5	117,8	20,77
Веселинівський	2961	1519	2739,16	68,7	115,8	21,64
Вознесенський	2779	1417	2540,81	63,8	115,2	21,52
Врадівський	1696	1559	2775,59	69,7	112,1	21,36
Доманівський	2387	1652	2861,44	71,8	111,3	20,79
Єланецький	1535	1602	2428,17	60,9	103,2	18,19
Жовтневий	9375	1767	5383,78	135,1	116,3	36,56
Казанківський	2426	1711	2728,09	68,5	117,4	19,13
Кривоозерський	2917	1615	2737,12	68,7	109,9	20,34
Миколаївський	4404	1633	3207,58	80,5	117,1	23,57
Новобузький	3571	1523	2513,72	63,1	113,6	19,81
Новодеський	4069	1543	2558,88	64,2	114,3	19,90

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

Таблиця 3. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників по містах і районах Миколаївської області за видами економічної діяльності, грн.

Види економічної діяльності	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Усього	2122	2448	2822	3094	3344
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	1399	1676	1885	2073	2219
% до середнього рівня по регіону	65,9	68,5	66,8	67,0	66,4
з них сільське господарство	1395	1671	1878	2064	2214
% до середнього рівня по регіону	65,7	68,3	66,5	66,7	66,2
Промисловість	2768	3286	3818	4292	4710
% до середнього рівня по регіону	130,4	134,2	135,3	138,7	140,8
Будівництво	1537	1745	1791	2118	2306
% до середнього рівня по регіону	72,4	71,3	63,5	68,5	69,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1597	1916	2046	2207	2817
% до середнього рівня по регіону	75,3	78,3	72,5	71,3	84,2
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	3142	3514	3935	4167	4681
% до середнього рівня по регіону	148,1	143,5	139,4	134,7	140,0
Тимчасове розмішування й організація харчування	1340	1365	1516	1707	1739
% до середнього рівня по регіону	63,1	55,8	53,7	55,2	52,0
Інформація та телекомунікації	1955	2216	2264	2750	2984
% до середнього рівня по регіону	92,1	90,5	80,2	88,9	89,2
Фінансова та страхова діяльність	3289	3732	4083	4237	4535
% до середнього рівня по регіону	155,0	152,5	144,7	136,9	135,6
Операції з нерухомим майном	1438	1740	1724	1688	2028
% до середнього рівня по регіону	67,8	71,1	61,1	54,6	60,6
Професійна, наукова та технічна діяльність	2095	2697	3091	3147	3175
% до середнього рівня по регіону	98,7	110,2	109,5	101,7	94,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1536	1615	1867	2120	2126
% до середнього рівня по регіону	72,4	66,0	66,2	68,5	63,6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	2289	2565	3006	3237	3389
% до середнього рівня по регіону	107,9	104,8	106,5	104,6	101,3
Освіта	1748	1953	2350	2514	2571
% до середнього рівня по регіону	82,4	79,8	83,3	81,3	76,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1628	1788	2132	2327	2421
% до середнього рівня по регіону	76,7	73,0	75,5	75,2	72,4
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1627	1775	2173	2371	2375
% до середнього рівня по регіону	76,7	72,5	77,0	76,6	71,0
Надання інших видів послуг	1742	1690	2650	2112	1699
% до середнього рівня по регіону	82,1	69,0	93,9	68,3	50,8

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

%.

Взагалі серед усіх видів економічної діяльності в галузі сільського господарства практично найнижчі показники заробітної плати відносно середнього рівня по регіону: лише у сферах "операції з нерухомим майном" та "тимчасове розмішування й організація харчування" такі ж низькі значення рівня заробітної плати.

Серед 12 тис. працівників, яким за грудень 2015 р. оплачено 50% і більше робочого часу, встановленого на місяць, у 11,8% нарахування не перевищували розмір мінімальної заробітної плати, водночас, 12,5% отримали заробітну плату, більшу за 5 тис. грн. По економіці області ці показники становили відповідно 3,7% та 34,3%.

Фонд оплати праці, нарахований штатним працівникам сільського господарства, у 2015 р. становив 498,9 млн грн. Істотних змін у структурі фонду оплати праці не зафіксовано: домінуюча роль зберігається за основною заробітною платою (оплата за тарифними ставками та посадовими окладами), частка якої складає

81%, на фонд додаткової заробітної плати припадає 16,1%, інші заохочувальні та компенсаційні виплати (матеріальна допомога, соціальні пільги тощо) — 2,9%.

Станом на 1 січня 2016 р. обсяг невиплаченої заробітної плати на сільськогосподарських підприємствах області (без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і у фізичних осіб-підприємців) становив 1,1 млн грн., що складає 2,7% фонду оплати праці, нарахованого сільськогосподарськими підприємствами у грудні 2015 р. Відносно 1 січня 2015 р. борг зменшився на 27,2 тис. грн., або на 2,5%. Уся сума заборгованої заробітної плати утворена до 2015 р. на підприємствах, що знаходяться на різних стадіях відновлення платоспроможності боржника, або визнання його банкрутом.

При цьому слід відмітити, що зростання рівня заробітної плати позитивно позначилось на підвищенні показників продуктивності праці в галузі області (табл. 4).

Таблиця 4. Продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області

Показник	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
<i>Продуктивність праці (на 1 зайнятого у сільськогосподарському виробництві; у постійних цінах 2010р.; грн)</i>							
Сільськогосподарське виробництво – усього	28465,0	71722,4	127120,5	140766,1	117108,3	182942,9	175271,8
у т. ч.:							
- рослинництво	...	80204,0	131207,3	145568,1	117731,3	192493,7	179159,4
- тваринництво	...	34248,3	100801,6	106374,8	112439,9	97875,9	136944,9
<i>Індекси продуктивності праці</i>							
Сільськогосподарське виробництво – усього	...	100,0	177,2	196,3	163,3	255,1	244,4
у т. ч.:							
- рослинництво	...	100,0	163,6	181,5	146,8	240,0	223,4
- тваринництво	...	100,0	294,3	310,6	328,3	285,8	399,9

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

Як наслідок, зростання рівня продуктивності праці — підвищення показників продовольчого забезпечення населення Миколаївської області (табл. 5): виробництво продукції рослинництва в розрахунку на 1 особу населення по області за досліджуваний період зросло або залишилось на не змінному рівні за винятком цукрових буряків, що пов'язано зі зміною спеціалізації господарств.

Зважаючи на той факт, що рівень природного приросту населення в Миколаївській області (як і по Україні в цілому) має від'ємне значення, а відтак, це даний показник має прямий позитивний вплив на значення індикатора продовольчого забезпечення населення, можна стверджувати, що рівень продуктивності праці в сільському господарстві має визначальний вплив на рівень продовольчого забезпечення населення.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Оцінка рівня продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області підтвердила гіпотезу про вплив та взаємозв'язок показнику продуктивності праці в сільському господарстві та рівня продовольчого забезпечення населення (за індикатором виробництва основних видів продукції рослинництва на одну особу).

Література:

1. Власов В. Синопис сільськогосподарських проблем у світі і складники продовольчої безпеки [Електронний ресурс] / В. Власов, М. Лисак // Вісник Національної академії наук України. — 2011. — № 2. — С. 37—48. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2011_2_11
2. Глубіш Л.Я. Економічні важелі механізму державного регулювання виробничої складової продовольчої безпеки [Електронний ресурс] / Л.Я. Глубіш // Економічний форум. — 2013. — № 3. — С. 9—18. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2013_3_3
3. Битов В.П. Індикатори та критерії продовольчої безпеки регіону [Електронний ресурс] / В.П. Битов, А.О. Гасуха // Економічний форум. — 2013. — № 3. — С. 48—53. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2013_3_9
4. Немченко В.В. Продовольча безпека: макро- та мікроекономічні аспекти [Електронний ресурс] / В.В. Немченко, Г. В. Немченко // Економіка харчової промисловості. — 2013. — № 2. — С. 16—18. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2013_2_4
5. Мудрак Р.П. Продовольча безпека України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Р. П. Мудрак // Економічний часопис-XXI. — 2013. — № 1—2 (1). — С. 34—37. — Режим дос-

Таблиця 5. Виробництво основних видів продукції рослинництва на 1 особу населення в Миколаївській області, кг

Культури	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. у % до 2005 р.	По Україні у 2014 р.
Зернові культури	1440	1855	2226	1087	2395	2455	170,5	1485
Цукрові буряки (фабричні)	119	16	19	50	125	56	47,1	366
Соняшник	349	494	535	589	803	624	178,8	236
Картопля	174	144	182	148	181	182	104,6	551
Овочі	218	298	407	443	396	422	193,6	224
Плоди та ягоди	30	32	37	30	41	28	93,3	46
Виноград	31	33	50	45	56	44	141,9	10

Джерело: складено за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

тупу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/eschado_2013_1-2\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/eschado_2013_1-2(1)_12)

6. Бабенко С.М. Актуальні проблеми зайнятості сільського населення та продуктивності праці в аграрних регіонах [Електронний ресурс] / С.М. Бабенко // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. — 2013. — № 1. — С. 81—85. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eso_2013_1_15

7. Васильєва О.О. Продуктивність праці в сільському господарстві: фактори та шляхи підвищення [Електронний ресурс] / О.О. Васильєва // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). — 2014. — № 1. — С. 70—75. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2014_1_15

8. Мармуль Л.О. Фактори і показники продуктивності праці у сільській місцевості [Електронний ресурс] / Л.О. Мармуль, Л.В. Транченко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Економіка. — 2011. — Вип. 18. — С. 332—339. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzn-uo_2011_18_45

9. Польова О.Л. Методологічні підходи до оцінки продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах [Електронний ресурс] / О.Л. Польова // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. — 2016. — № 3. — С. 7—19. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2016_3_3

10. Черкашина М.В. Продуктивність праці як чинник економічного розвитку сільського господарства [Електронний ресурс] / М.В. Черкашина, І.В. Жарко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. — 2010. — Вип. 2. — С. 300—306. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2010_2_46

11. Чорна Р.М. Продуктивність праці у сільському господарстві як основний чинник, що визначає науково-технічний прогрес галузі [Електронний ресурс] / Р.М. Чорна // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. — 2013. — Вип. 23. — С. 126—133. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pav_2013_23_22

12. Шелудько Л.В. Шляхи підвищення продуктивності праці у сільському господарстві [Електронний ресурс] / Л.В. Шелудько, Р.М. Шелудько // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. — 2014. — Вип. 8. — С. 93—97. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_ekon_2014_8_20

References:

1. Vlasov, V. and Lysak, M. (2011), "Synopsis agricultural problems in the world and ingredients of food security" Synopsys silskohospodarskykh problem u sviti i skladnyky prodovolchoi bezpeky, vol. 2, pp. 37—48.

2. Hlubish, L. Ya. (2013) "Economic levers of state regulation of the production component of food security" Ekonomichni vazheli mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання vyrobnychoi skladovoi prodovolchoi bezpeky, vol. 3, pp. 9—18.

3. Bytov, V. P. and Hasukha, L. O. (2013), "Indicators and criteria of food security in the region" Indykatory ta kryterii prodovolchoi bezpeky rehionu, vol. 3, pp. 48—53.

4. Nemchenko, V. V. and Nemchenko, H.V. (2013), "Food security: macro and microeconomic aspects" Prodovolcha bezpeka: makro- ta mikro-ekonomichni aspekty, vol. 2, pp. 16—18.

5. Mudrak, R. P. (2013), "Ukraine Food security in the context of globalization" Prodovolcha bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii, vol. 1—2 (1), pp. 34—37.

6. Babenko, S. M. (2013), "Actual problems of rural employment and productivity in rural areas" Aktualni problemy zainiatosti silskoho naseleння ta produktyvnosti pratsi v ahrarnykh rehionakh, vol. 1, pp. 81—85.

7. Vasylieva, O. O. (2014), "Productivity in agriculture, factors and ways to improve" Produktyvnist pratsi v silskomu hospodarstvi: faktory ta shliakhy pidvyshchennia, vol. 1, pp. 70—75.

8. Marmul, L. O. and Tranchenko, L. V. (2011), "Factors and productivity of labor in rural areas" Faktory i pokaznyky produktyvnosti pratsi u silskii mistsevosti, vol. 18, pp. 332—339.

9. Polova, O. L. (2016), "Methodological approaches to assessing the productivity of farms" Metodolohichni pidkhody do otsinky produktyvnosti pratsi u silskohospodarskykh pidpryemstvakh, vol. 3, pp. 7—19.

10. Cherkashyna, M. V. and Zharko, I. V. (2010), "Productivity as a factor of economic development of agriculture" Produktyvnist pratsi yak chynnyk ekonomichnoho rozvytku silskoho hospodarstva, vol. 2, pp. 300—306.

11. Chorna, R. M. (2013), "Productivity in agriculture as the main factor determining the scientific and technical progress the industry" Produktyvnist pratsi u silskomu hospodarstvi yak osnovnyi chynnyk shcho vyznachaie naukovotekhnichni prohres haluzi, vol. 23, pp. 126—133.

12. Sheludko, L. V. and Sheludko, R. M. (2014), "Ways to improve productivity in agriculture" Shliakhy pidvyshchennia produktyvnosti pratsi u silskomu hospodarstvi, vol. 8, pp. 93—97.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2016 р.